

Darwin – Den försynte revolutionären

Författare: Stellan Ottosson
Förlag: Fri tanke förlag 2016
ISBN: 9789187935541

S kulle vi härstamma från aporna? Kära nån – låt oss be Gud att det inte är sant. Och om det ändå är sant låt oss hoppas att det inte blir allmänt känt”. Ett yttrande som lär ha levererats av en upprörd viktoriansk Lady under senare delen av 1800-talet när Darwin presenterat sina evolutionsteorier. Teorier som revolutionerade synen på människans ursprung och därmed snabbt hamnade i konflikt med den kristna kyrkans dåtida uppfattning. Från bibelns beskrivning av hur allting skapades, mer eller mindre färdigutvecklat, till uppfattningen att arternas uppkomst skedde genom ett naturligt urval i vilken de mest lämpade överlever. Ursprungligen kom denna tankegång om överlevnad från filosofen Herbert Spencer som hävdade *the survival of the fittest* vilket lite slarvigt översatts med att de starkaste överlever vilket ju inte riktigt var grundtanken. Ett intressant observandum är dock att Darwins ursprungliga teorier egentligen inte ifrågasatte tanken att det fanns en Gud som ursprungligen skapat det som sedan genom evolutionen utvecklades och förändrades. Darwin började för övrigt redan som 22-åring att utbilda sig till präst och beskrevs ibland som en ”sökare” på det religiösa området. Det var dock efter det att prästutbildningen mer eller mindre lagts på hyllan som han fick erbjudande om att följa med HMS Beagle som oavlönad allmän hjälpreda och sällskap till kapten Fitz Roy som beskrevs som en exentrisk aristokrat. Under den femåriga jordenrutsen med briggen HMS Beagle besöktes bl.a. Galapagosöarna där Darwin särskilt studerade finkar och trastar. Noggranna studier som visade på förändringar och anpassningar från ett gemensamt ursprung. Seglatsen med HMS Beagle avslutades 1836 men det gick åtskilliga år innan Darwin presenterade sitt uppseendeväckande alster *Om arternas uppkomst* vilket skedde först 1859. Boken hade då minskats ner i omfattning betydligt i jämförelse med det ursprungliga materialet. Darwin lär ha tvekat länge med att offentliggöra sina teorier eftersom han insåg vilka upprörda känslor dessa skulle väcka. Det vetenskapliga och religiöst konservativa Brittiska samhället upprördes naturligtvis av de presenterade teorierna och redan 1860 anordnades en uppmärksam debatt i Oxford. I denna deltog bland andra biskop Samuel Wiberford och biologen TH Huxley. Biskopen lär ha frågat om det var på modernet eller fädernet som Darwin hade sitt släktskap med aporna. En spydighet som

fick Huxley att replikera att han hellre hade en usel apa som förfader än en biskop som använder sin intelligens till att förlöjliga vetenskapliga fakta. Själv höll sig Darwin förvånansvärt passiv i den tidvis upphetsade debatt som drogs igång efter att boken om arternas uppkomst publicerats. Den första boken följdes sedan av en jämn ström av publikationer som ytterligare strävade efter att bevisa utvecklingsläran och dess konsekvenser. Efterhand blev Darwins teorier även, åtminstone till viss del, accepterade i kyrkliga sammanhang.

Diskussionerna fick en något annorlunda inriktning mot slutet av 1800-talet. Då lanserades begreppet eugenik, rasbiologi, i vilket man gärna hänvisade till Darwins utvecklingsteorier. Nu dock med tankegången att de starkare och mest livsdugliga överlever i naturen samt att vi i samhället bör sträva efter att eliminera ”underlägsna” individer för att bildligt talat ”hjälpa naturen på traven”. Nazismens fasansfulla ideologier hämtade delvis sina idéer från dessa tankegångar. Därmed naturligtvis inte sagt att Darwin förespråkade några nazistiska ideal men utvecklingen ledde onekligen till att det inte minst under tiden efter senaste världskriget fanns en viss skepsis till åtminstone delar av Darwins teorier. Darwin hamnade i skymundan under en tid, dock utan att hans teorier försvann eller glömdes bort.

Stellan Ottosson, författare, översättare och f.d. diplomat har skrivit en utmärkt biografi om Charles Darwin och hans utvecklingslära. Detta speglar i den tidsålder och det samhälle som Darwin var verksam i. En viktig bakgrundsbeskrivning för att kunna förstå åtminstone en del av den upprörda debatt som följde efter att *Om arternas uppkomst* publicerats. Något som bidrog till att Darwin i lugn och ro kunde arbeta med evolutionsläran var att han under hela livet var ekonomiskt oberoende. Darwins far och farfar var framgångsrika och välbärgade läkare. Dessutom kom Darwins hustru från en förmögen släkt.

I Ottossons och även andra författares böcker om Darwin och hans tid har man ofta velat framhålla Darwins konflikt med kyrkan och den kristna tron. Att utvecklingsläran kom i konflikt med den mest dogmatiska teologin var tämligen givet på förhand. Det finns dock inte så mycket som direkt talar för att Darwins tanke med sina teorier var att överbevisa världen om att det inte finns någon Gud eller att det kan finnas en skapare som i begynnelsen skapade himmel och jord. Själv verkar Darwin snabbt ha tröttnat på att debattera med prästerskapet och istället helt röra sig i de vetenskapliga leden. Han hävdade att tankens frihet tjänas bäst av det gradvisa uppbyggandet av mänsklig kunskap som av vetenskapens framsteg. Det var andra än Darwin som förde den mest upphetsade debatterna med kyrka och prästerskap. Ottossons bok inleds med ett kapitel om Darwins begravning den 26 april 1882 i Westminster Abbey. En mäktig och värdig avslutning för en man som onekligen svarat för den kanske dittills kraftfullaste utmaningen mot de kristna doktrinerna. Detta utan att förvirra sig in i en mer eller mindre hopplös debatt omkring Guds existens eller om alltings ursprung.

CHRISTER OLOFSSON
Distriktsläkare